

“...ภาษาถิ่นวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง
ภาษาไม่โครงสร้างอยู่บนชนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่ง
เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นทัศนคติ ดำเนินม ความเชื่อ
ตลอดจนความเป็นไปในสังคม การศึกษาภาษา
นอกจากจะให้ความสำคัญในเรื่องตัวภาษาแล้ว ยัง
ต้องให้ความสนใจในวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในภาษา
ด้วย...”

ภาษาไทยถิ่นใต้ในบริบททางวัฒนธรรม

เฉลิมชัย ส่งศรี *

บทนำ

ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม มุขย์ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารความคิด ความต้องการ ตลอดจนความรู้สึกต่างๆ ขณะเดียวกันภาษาเป็นพุทธิกรรมทางสังคมด้วย กล่าวคือ มุขย์เรียนรู้ภาษาจากสังคม และสิ่งแวดล้อม ภาษาจึงเป็น “มรดก” ที่สำคัญของสังคม ซึ่งคนรุ่นก่อนได้คิดสร้างสืบสานไว้ ดังนั้นภาษาในแต่ละ สังคมจึงมีลักษณะที่แตกต่างกันไป

ความแตกต่างของแต่ละภาษาอาจจำแนกได้จากเกณฑ์หลาย ๆ เกณฑ์ เช่น จำนวนหน่วยเสียง วรรณยุกต์ โครงสร้างทางไวยากรณ์ เป็นต้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่เราจำเป็นต้องศึกษาอ กหนึ่งในโครงสร้างทางเสียง และโครงสร้างทางไวยากรณ์คือ ความหมาย ซึ่งความหมายเป็น “ปัจจัย” หลักในการสื่อความเข้าใจกัน ก่อให้เกิด ทรรศนะเชิงบวกกับได้ต่างๆ นานา ความหมายในภาษาหนึ่งๆ ย่อมผูกพันอยู่กับบริบททางวัฒนธรรมของสังคมนั้น ดังนั้นในสภาพสังคมแบบ “พหุวัฒนธรรม” จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่บุคคลจะต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจกับ ภาษาต่างๆ ทั้งในระดับภาษาถิ่นและต่างภาษา อันจะเป็นผลให้กระบวนการสื่อสารเกิดประสิทธิภาพและชัดความ มีดทางพุทธิปัญญาในที่สุด

ภาษาไทยถิ่นใต้ : สำนึกแห่งห้องถิน

กล่าวกันว่า เจ้าของภาษาถิ่นมี “ความชาย” ทางภาษาและเข้าใจวัฒนธรรมทางการใช้ภาษาได้ดีกว่าคนต่างถิ่น มีเรื่องเล่าในทำนองขับขันระหว่างภาษาถิ่นต่างๆ หลายเรื่อง เช่น “ข้าวซอย” ซึ่งเป็นชื่ออาหารชนิดหนึ่งทางภาคเหนือ

หากได้ยินเสียงมิได้เห็นรูปคำ อาจเข้าใจว่า “เข้าซอย” ที่แยกจากถนนใหญ่ก็ได้ หรือ “อย่าทำข้อย” ในภาษาอีสาน หมายถึงอย่าทำฉัน อาจเข้าใจว่า “อย่าทำค้อย” ให้ทำแรง ๆ ก็ได้ ในภาษาไทยถิ่นใต้ก็พบลักษณะดังกล่าว คนถิ่นใต้พูดว่า “ระวังฯ” คนต่างถิ่นอาจจะได้ยินเป็น “ระวังขาว” ซึ่งเสียง /χ/ และ /f/ ในภาษาไทยถิ่นใต้ใกล้เคียงกันมาก หรือ แพทย์ต่างถิ่นได้ถามคุณยายคนหนึ่งว่า “ยายเคยเป็นกลางหรือเปล่า” ปรากฏว่าคุณยายໂกรธ หรือ หากมีสตรีท่านหนึ่งพูดว่า “เมื่อก่อนแต่งงานฉันเคยสวยมาก หลังจากมีลูกแล้วไม่สวยเหมือนก่อน” คนถิ่นใต้ก็อาจยิ้มหรือหัวเราะ เพราะคำว่า “เคย” ในบริบททางวัฒนธรรมถิ่นใต้ หมายถึง อวัยวะเพศหญิงนั่นเอง จากตัวอย่างข้างต้น ย้อมชี้ให้เห็นว่า บริบททางวัฒนธรรมมีลักษณะน่าสนใจยิ่ง ซึ่งในภาษาไทยถิ่นใต้ได้สะท้อนภาพผู้คนที่ใช้ภาษาໄ้ อ่าย่าน่าสนใจ ดังนี้

1. สำเนียงของชาวภาคใต้นั้นเป็นที่ประจักษ์ว่า ค่อนข้างหัวน้ำ หัว กว่าถิ่นอื่น ๆ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากสภาพทางภูมิศาสตร์ คลื่นลม marsum เป็นสำคัญ ด้วยสีลักษณะพูดดังกล่าวก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนถ้อยคำ โดยนิยมการตัด พยางค์ หรือ คำให้ล้านเข้า เช่น ตลาด เป็น หาด สมประดี เป็น สับเดะ เป็นต้น นอกจากนี้ได้แสดงถึงวัฒนธรรมทางการใช้ภาษาอีกประการหนึ่งก็คือ คำสอนหมายความทางเลี้ยงที่เสริมแต่งให้ไฟเราะ คำขานรักกิ้เซ่นกัน นิยมใช้ “เออ” “ฮือ” กับคนที่มีฐานะเสมอ กันหรือต่ำกว่า ใช้คำ “ฉัน” “ฉัน” กับผู้มีฐานะสูงกว่า ส่วนคำว่า “ครับ” “ค่ะ” ฯลฯ เพิ่มนิยมใช้ช่วงหลัง อันเป็นอิทธิพลของระบบการศึกษานั่นเอง

2. ค่านิยมในการใช้ภาษา ชาวภาคใต้คือว่า คำทุกคำสุภาพ ยกเว้นคำด่า หรือ คำล้อเลียนทางเพศ คำสุภาพใช้ได้กับทุกคน ไม่จำเป็นต้องดัดแปลงหากใครปรุ่งแต่งถ้อยคำให้อ่อนหวาน อ่อนโยน ก็มักจะมองว่า เป็นการประจบ หรือพวก “ปากบลีน” บุคคลพวกนี้คุยกาก ชอบเสแสร้ง นั่นเอง นอกจากนี้ถือว่าเมื่อเป็นคนภาคใต้ ด้วยกัน เมื่อพูดปะทักทายกันจะต้องใช้ภาษาถิ่น หากใช้ภาษาไทยกลางถือว่าไม่แสดงความเป็นกันเองเท่าที่ควร ชาวชนบทส่วนใหญ่รู้สึกเคอะเขิน กระดูกอ่ายในการที่จะพูดภาษากลาง หรือ “แหลกบางกอก” ด้วยเกรงว่า สำเนียง จะเพี้ยน หรือ “ทองแดง” นั่นเอง ขณะเดียวกัน ชาวภาคใต้ก็ไม่ชอบให้คนต่างภาคที่ไม่สนิทสนมกันมาพูดภาษาถิ่นใต้ ถือว่าเป็นการล้อเลียนและดูถูกกัน

3. ความเชื่อเกี่ยวกับ “ภาษา” ชาวไทยภาคใต้ในสมัยก่อนถือว่า หนังสือและตัวหนังสือเป็นของสูง ศักดิ์สิทธิ์ เชื่อว่าถ้าใครเหยียบหรือขามหันหนังสือจะทำให้เรียนไม่จำ ความรู้เสื่อมถอย นิยมใช้ตัวอักษรขอມในการ “จาร” ตำราสำคัญ พับหลักฐานชัดเจนในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ โดยเชื่อว่า อักษรขอມศักดิ์สิทธิ์ บางรายถึงกับใช้ตำราดังกล่าวเป็นส่วนผสมกับยาในการรักษาโรคบางชนิด ชาวชนบทเชื่อว่าชื่อของลิงต่าง ๆ มีผลต่อความเป็นมงคล หรืออปมงคลได้ เช่น พระนาราท หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “พระรอด” จะช่วยให้แคล้วคลາดจากภัยนั้นตราย “ไม้ผีหีบ” หรือไม้ที่แตกกิ่งแล้ว ปลายโค้งเข้าหากัน ถ้านำมาไว้ที่ประตูบ้าน ผู้จะไม่กล้าเข้าบ้าน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังปรากฏอีกหลาย ๆ ชื่อ เช่น ลั่นทม มะยม ขนุน ไฝสีสุก เต่ารัง เป็นต้น

พฤติกรรมชาวไทยภาคใต้ที่สัมพันธ์กับภาษาอีกประการหนึ่งก็คือ การพูดล้อเลียนกัน หรือที่เรียกว่า “หับ” “ชบ” “กัด” หรือ “ถม” กัน นิยมกระทำในหมู่คนสนิทกัน ถือว่าเป็นการอวดความเพื่อความสนุกสนาน เช่น ล้อเลียนการแต่งกาย ท่าทาง นิสัย เป็นต้น หากคู่ล้อเลียนเป็นผู้ใหญ่ มีตำแหน่งทางการงานดี คนฟังก็ยิ่งสนุกสนาน ก่อให้เกิดบรรยายกาศที่เป็นกันเองมากขึ้น

ภาษาไทยถิ่นใต้ในบริบททางวัฒนธรรม

ภาษาถิ่นใต้มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง ภาษามีโครงสร้างอยู่บนชนบทธรรมเนียม ประเพณี ซึ่ง เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนความเป็นไปในสังคม การศึกษาภาษาอีกภาษาจะให้

ความสำคัญในเรื่องด้วยภาษาแล้ว ยังต้องให้ความสนใจในวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในภาษาด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันและสามารถใช้ภาษาได้ตรงตามความประสงค์ ในภาษาไทยถิ่นใต้ได้สะท้อนวัฒนธรรมไว้อย่างสนับสนุนยิ่งซึ่งปรากฏในหลายลักษณะ เช่น

1. ภาษาไทยถิ่นใต้ในบริบทของความเชื่อโชคลางต่าง ๆ

ความเชื่อเกิดขึ้นจากการแสวงหาคำตอนในลิ่งที่ตนไม่รู้ โดยการคาดเดาหรือเปรียบเทียบกับลิ่งที่ตนเคยรู้มา ก่อน หรือคาดเดาตามที่มีผู้เล่ามา ก่อน ความเชื่อมักเป็นเรื่องของอภิปรัชญาที่อิงกับลักษณะหรือสถานะใดสถานะหนึ่ง ภาษาไทยถิ่นใต้ที่ปรากฏในบริบทของความเชื่อโชคลาง เช่น

“อย่าทักกอย่าทอก ครูหมอนผีเรือน” หมายถึง อย่ากล่าวล่วงเกินผู้ใหญ่ ให้รู้จักที่ต่ำที่สูง มีความธรรม

“อย่าแล่นเจากางคืน นายเงาอุ่มเมล” เป็นการบ่งบอกว่า อย่าเล่นกันเงาในยามกลางคืน เพราะอาจจะสะดุงดักใจในยามนอนได้

“คนห้องห้ามโดยด้านขวา โลกในพุงอหลวน” เป็นการบ่งบอกว่า คนมีครรภ์หากพลาดพลั้งหลังกล้ม หรือกระแทกกระเทือนรุนแรง อาจแหงลูกได้

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อโชคลางอีกหลายประการ เช่น อย่ากินลูกไม้เลิโภ พุ่งอี้พอง แอบดูของเเก่ ตาอี้เป็นกุยิง อย่าเยี่ยมไส่ปลวก ไข่บวม เป็นต้น ซึ่งภาษาที่ถ่ายทอดออกมามีว่าจะเป็น “ครูหมอน” “หลวน” “โจ” “ไข่บวม” ล้วนแต่สะท้อนบริบททางวัฒนธรรมของความเชื่อได้เป็นอย่างดี ซึ่งในปัจจุบันความเชื่อดังกล่าวก็มิได้หายไปจากวัฒนธรรมภาคใต้

2. ภาษาไทยถิ่นใต้ในบริบทของชื่อบ้านนามเมือง

ชื่อบ้านนามเมืองในแต่ละถิ่นฐานมีที่มาอันสามารถบ่งบอกหรือตีความทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมได้ เช่น อาจเกี่ยวข้องกับภูมิศาสตร์ อาชีพ การบรรทัดพืชศึก เป็นต้น ปรากฏในบริบททางวัฒนธรรมมากมาย เช่น

ชุมพร(เล่ากันว่า เมืองนี้เป็นเมืองหน้าด่าน กองทัพของฝ่ายเหนือ ฝ่ายใต้จะมาชุมนุมพลกันที่นี่ ต่อมาคำว่า ชุมนุมพล เพี้ยนเป็น ชุมพร อีกประการหนึ่งกล่าวว่า มีการทำพิธีบวงสรวงลิ่งศักดิ์สิทธิ์ในที่นี่ จึงเป็นการชุมนุมพร หรือประชุมพร ก่อนไปทำศึก ต่อมาเพี้ยนเป็น ชุมพร)

บุเก็ต (มีพื้นที่เป็นเกาะและภูเขา ซึ่งสัมพันธ์กับภูมิประเทศอย่างถิ่น ในคำว่า บุเก็ต ซึ่งต่อมาเพี้ยนเป็น บุเก็ต และภูเก็ต นั่นเอง)

ท่าจ羌 อำเภอในจังหวัดสุราษฎร์ธานี (กล่าวกันว่า เป็นสถานที่ที่ราชภูมินำหัวเปลือกมาเสียเป็นค่าส่วย และรู้ได้สร้างจ羌ข้าไว้ที่นี่ และตั้งจ羌ข้าไว้ริมคลองเพื่อสะดวกในการขนย้าย จึงเรียกว่า ท่าจ羌)

ทับเที่ยง อำเภอในจังหวัดตรัง (กล่าวว่า ท้าวเจ้าเมืองนคร เจ้าพระยาฯ (น้อย) ยกท้าวไปตีเมืองมลายู ได้ wareพักไฟร์พลตอนเที่ยงในที่แห่งนี้ จึงได้ชื่อว่า ท้าวเที่ยงและกลายเป็นทับเที่ยงในที่สุด)

ชื่อบ้านนามเมืองอีกหลายชื่อ เช่น หาดใหญ่ (ซึ่งมาจากมีต้นมะหาดใหญ่) สิกา (ซึ่งมาจากกงสีก่า) ย่านตาขาว (ซึ่งมาจากย่านเตาลัยขาว) ท่ามิรา (ซึ่งมาจากภาษาทมิพ ในคำว่าทมิพนค'rā) ระนอง (ซึ่งมาจากคำว่า แร่นอง) ท้ายเหมือง (แสดงถึงดินแดนที่ประชาชนมีอาชีพทำเหมืองแร่) ชื่อบ้านนามเมืองบางแห่งบ่งบอกถึงความสัมพันธ์กับลิ่งมีชีวิตในพื้นที่ เช่น คลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ทุ่งหนองคาย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เกาะสุกร ในจังหวัดตรัง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคำกล่าวไว้ว่า “เมืองลงมีดอน เมืองคอนมีท่า เมืองตรังมีนา สงขามีบ่อ” ซึ่งแสดงถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

3. ภาษาไทยถิ่นใต้ในบริบทของงานฝีมือชาวบ้าน

ศิลปหัตกรรมของคนในท้องถิ่นได้ ย้อมส้มพันธุ์กับสภาพภูมิศาสตร์ อาชีพ และวิถีชีวิตร่วมกันในท้องถิ่นนั้น และยังแฟงไว้ด้วยความเชื่อ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้อย่างมากมาย เช่น

เพลี้ยหลา (ภาษาเด่นเผ่า คล้ายคนโน้น สำหรับใส่น้ำดื่ม ดังไว้ที่ศาลาให้สำหรับคนเดินทางไปมาได้ดีมกิน)

หม้อตุก หม้อตุด (ภาษาเด่นเผ่านาดเล็ก ใช้สำหรับเด็กเล่นข่ายของ ดังประดับเพื่อความสวยงาม)

ติหมา, ติมา, หมา (ภาษาเด่นใช้ตักน้ำ ทำจากภาชนะไม้ เช่น กาบหมาก กาบหลาชะโอน เป็นต้น)

สอนนั่ง, สอนยืน (กระสอบ ทำมาจากตันกระจุดซึ่งมีมากทางภาคใต้ในรูปทรงต่างๆ กัน)

ภาษาไทยถิ่นใต้ที่กล่าวถึงงานฝีมือชาวบ้านและปั่งบอกวัฒนธรรมในท้องถิ่นมีอีกจำนวนมาก เช่น เหล็กบินหลา (ส่วนชนิดหนึ่ง) เหล็กบูดเจี๊ย (กระต่ายบูดมะพร้าว) หวานมือเดียว (หวานขนาดเล็ก) สาด (เสื่อ) เนียง (หม้อน้ำชนิดหนึ่ง) เปี้ยว (หมวกกรุปกรวย) เป็นต้น

4. ภาษาไทยถิ่นใต้ในบริบทของเพลงพื้นบ้าน

เพลงพื้นบ้านเป็นคดิชชาวบ้านแบบมุขป่าruise ซึ่งเกิดจากชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่นคิดประดิษฐ์เนื้อร้องและทำนองขึ้น ตามความนิยมและความสมกับสำเนียงและภาษาของตน ร้องเล่นสืบต่อกันมา เพลงพื้นบ้านภาคใต้มีหลายประการด้วยกัน เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงบอก เพลงเรือ เพลงตันหยง เพลงนา ฯลฯ ซึ่งแต่ละประเภทมีท่วงทำนอง ลีลาและจุดมุ่งหมายในการสื่อสารต่างๆ กันไป แต่ก็เปี่ยมไปด้วยเรื่องราวของวัฒนธรรมภาคใต้

เพลงกล่อมเด็กของจังหวัดนครศรีธรรมราช บทหนึ่งกล่าวว่า

ชา เอ่อ ไก่เตือนเหอ

ขันเทือนหั้งบ้าน

โลกสาวขึ้คร้าน

นอนให้แม่ปลูก

ฉวยได้ด้ามหวาน

ແಯງวนดังปลูก

นอนให้แม่ปลูก

โลกสาวขึ้คร้านการเหอ

เพลงกล่อมเด็กดังกล่าวได้สะท้อนภาพชีวิตของผู้คนในสังคมได้เป็นอย่างดีคือ หญิงสาวไม่ควรเข้าเกียจครัวตื่นแต่เช้าเพื่อช่วยทำงานบ้านเรือน ซึ่งแม่จะเป็นผู้ถ่ายทอดลักษณะที่สังคมพึงประสงค์ไปยังลูกหลาน เพลงกล่อมเด็กของจังหวัดนครศรีธรรมราชอีกบทหนึ่งกล่าวว่า

ชา เอ่อ นกคุ่มเหอ

อีลุ้มตีนเทียน

เตี้ยมได้ผ้าเหมี่ยน

นั่งเยียนแต่เล็บ

ผักหญ้าไม่รู้หา

ไม้คุณกลางนาไม่รู้เก็บ

นั่งเยียนแต่เล็บ

เก็บแต่ของกำนัลเหอ

เพลงกล่อมเด็กดังกล่าว สะท้อนภาพผู้หญิงที่ได้สามีเป็นข้าราชการ ว่ามีความเป็นอยู่สุขสบายเอารatte แต่ตัวสวยงาม ไม่เอาใจใส่ต่องานบ้านงานเรือน และคอยรับแต่ทรัพย์สินลิ่งของที่มีผู้นำมาให้ บ่งบอกถึงวิถีชีวิตชาวบ้านที่เปลี่ยนไป ตลอดถึงสภาพชั้นในสังคมได้อย่างน่าสนใจยิ่ง

เพลงตันหยง หรือร้องเงิงตันหยง ซึ่งนิยมเล่นกันในภาคใต้ทั้งของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม มีลักษณะที่น่าศึกษาอย่าง เพราบันนิยมເຈາສังคมและวัฒนธรรมเข้ามาในบริบท เพลงตันหยงของจังหวัดยะลา บทหนึ่งกล่าวว่า

บุหงาตันหยง	หยงไหร滥นองยังตันเรห
หลบบ้านไม่รอดเสียแล้วเห็น	อูกเหนน้ำตาป่าลادหยง
คงข้าวไว้ห่วง	คิดสิงคู่รักยังกินไม่ลง
ถูกเหน่น้ำตาป่าลادหยง	กินข้าวไม่ลงสักคำเดียว
เพลงตันหยงบทนี้ก่าวลัวถึงชาหยนุ่มที่มีความรักต่อหอบญิงสาวอย่างสุดซึ้ง เหมือนกับว่า ถูกทำเสน่ห์ด้วยน้ำตาของปลาดุกหยง หรือปลาพะยูน (ซึ่งเป็นสัตว์เลือดอุ่น เลี้ยงลูกด้วยนม เชื่อกันว่า น้ำตาปลาพะยูนใช้ทำยาเสน่ห์ได้) ความรักที่ร้อนรุ่มทำให้ไม่อยากรับประทานเลย อีกจำนวนหนึ่งกล่าวว่า	
ฝ่ายชาย	บุหงาตันหยง
ขอตามสักคำแม่ผุดดัด	หยงไหร滥นองยังดอกย่าหนัด
คิดให้ร้อนบคง	สุเหร่ากับวัดนองหนัดใหญ่
สุเหร่ากับวัดนองหนัดใหญ่	บังเคร่านองตอบให้ชื่นใจ
	ถ้ารักคนไทยนองเอี้ยได้กินหมู
ฝ่ายหญิง	บุหงาตันหยง
คำตามของบังนองฟังชัด	หยงไหร滥นองยังดอกย่าหนัด
นองคิดรอบบคง	หนัดรักนองหญิงแซอยู่ไตร
หนัดรักนองหญิงแซอยู่ไตร	แล้วนองจึงตอบอย่างมั่นใจ
	แบบแบบตัดไขเข้าสุเหร่า

เพลงตันหยงข้างต้นเป็นการโดยต้นของชาหยนุ่ม โดยชาหยนุ่มลิมตามหญิงสาวว่า ระหว่างผู้ชายไทยพุทธ กับผู้ชายไทยอิสลามอย่างตน จะเลือกใคร หญิงสาวตอบว่า เลือกผู้ชายมุสลิม และให้ “แบบตัดไข” หรือเข้าสุหันดัด เพื่อขอбинหนังบริเวณปลายอวัยวะเพศ แล้วทำพิธีแต่งงานในสุเหร่าต่อไป ซึ่งเป็นการสะท้อนภาพสภาพศาสนาได้อย่างชัดเจน โดยอาศัยสัญลักษณ์ “วัด” กับ “สุเหร่า” “กินหมู” “ตัดไข” มาเป็นตัวเปรียบ นอกจากนี้คำว่า “ย่านหนัด (สับปะรด) แบบ (รีบฯ) แซ (ชา) ล้วนสะท้อนบริบททางวัฒนธรรมได้ทั้งสิ้น

นอกจากนี้เพลงพื้นบ้านอีกหลายประเภทได้สะท้อนบริบททางวัฒนธรรมอย่างหลากหลาย เช่น เพลงเรื่องของสุราษฎร์ธานี ตอนหนึ่งกล่าวว่า “ยกมือให้วพระยมจะชัก อย่าช้าอยู่นักพ่อท่านเยอ ชักพระละสายผวนนี้ไม่เคยอย่าช้าอยู่เลยพ่อท่านอา” บอกถึง “การชักพระ” ซึ่งเป็นประเพณีสำคัญทางภาคใต้ ในบทกลอนสำหรับเด็ก หรือ เพลงประกอบการเล่นของเด็ก ที่มีบริบททางวัฒนธรรมแทรกอยู่ เช่นกัน ดังที่กล่าวว่า “ใหญ่พล่อง แบะหลังก็อง แล่นเข้ากอเตย ชาวบ่อเตย ตีเคยঁผাঙ ชาวทึ้งทำหม้อ ชาวแกะยอมทำอ่าง ชาวแรมดักโพงพาง ชาวบ่ออย่างลงอวน” อีกบทหนึ่งกล่าวว่า “โลกสาวพ่อใหญ่หล่อปากแดง ถ้าไครมาແเหลง พ่ออี้แก่งวัลลด พ่ออี้คลด ให้มันติดหนวด พ่ออี้บัว โภนหนวดโภนเครา พ่ออี้เม้าให้หมาเลียวน พ่ออี้ล้าน ให้ไช่ลากทรัย” เป็นการสะท้อนวัฒนธรรมว่าด้วยอาชีพและวิถีชีวิตของคนในสังคมนั่นเอง

5. ภาษาไทยถินตีในบริบทของถ้อยคำสำนวนและคำพังเพย

การใช้ภาษาเพื่อสร้างถ้อยคำสำนวนและคำพังเพยของสังคมใด ย่อมสะท้อนถึงสภาพสังคมทั้งในด้านค่านิยมทัศนคติว่า สังคมต้องการสิ่งใด ไม่ต้องการสิ่งใด การใช้ภาษาในลักษณะนี้ได้ผ่านกระบวนการคิด ประสบการณ์ การขัดเกลาจากผู้รู้ เป็นการสอดแทรกคุณลักษณะหลาย ๆ ประการ เพื่อใช้ควบคุมสังคมอีกด้วย สำนวน คำพังเพย ที่ปรากฏในวัฒนธรรมภาคใต้ ควรค่าแก่การศึกษาในระยะยาว เช่น

หวานหวาน	หมายถึง หวานโลโก ไม่ลงรอยกับคนอื่น หรือหวานตะวันนั่นเอง
กางหลาง	หมายถึง ทำอะไรไม่ค่อยจะเป็นแนวเดียวกับคนอื่น
โอ้อัด	หมายถึง คนที่ชอบโ้ออวด หึ่ง
รายมาย	หมายถึง ก่อความพากห่าเรื่องไม่ยอมหยุด
แก้เหมลมย	หมายถึง ทำให้เสร็จเรื่อง พันต้า
พรัวรอกเจาะ	หมายถึง หญิงสาวที่เลี้ยงความบริสุทธิ์ให้ชายแล้ว
ไอ้เท่งไอกหง	หมายถึง ไม่ใช่ตัวสำคัญ ไม่ได้เรื่อง
รายตืน	หมายถึง ปั๊ลสาวะ
ชนชี	หมายถึง ตกลง สัญญา
โนมระ	หมายถึง นำเกลียด ไม่ส่ายงาม
ข่มเหงรัดดวง	หมายถึง การประชดประชัน
ครูหมอนอือตัว	หมายถึง คนเย่อหยิ่ง ทะนงตน

คุณค่าด้านภาษาในล้านวน คำพังเพยของท้องถิ่นภาคใต้ ได้สะท้อนบริบททางวัฒนธรรมไว้อย่างชัดเจน โดยสอดแทรกค่านิยมทัศนคติไว้หลากหลาย เช่น กินข้าวยืนเป็นพระยา กินข้าวร้อนนอนกับหมา (บ่งบอกการประหรัด การสร้างฐานะ) เข้าบ้านท่านให้อุ้มໄก่เมีย (บ่งบอกการถ่อมตน) หลวงฯ เม้ม่อนโลกลساวยักษ์ (บ่งบอก กิริยามารยาทดี) ยอดทองบ้านยาย, สีแก้วพลอยรุ่ง (บ่งบอกคนชอบประจำสองพ่อ) กลองโนรา กลองหนัง ดีกกวักกลองวัด (บ่งบอกว่า คนท้าไปชอบสนุกสนานมากกว่าสาระในชีวิต) เป็นต้น หากนำล้านวน คำพังเพย เหล่านี้มาศึกษาวิจารณ์จะพบว่ามีเรื่องราวของชีวิตผู้คน ความเป็นมาของลัศก ค่านิยมสอดแทรกอยู่อย่างลึกซึ้ง สามารถตีความทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

บทสรุป

ภาษาถิ่นวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง วัฒนธรรมก่อให้เกิดภาษา และภาษาเป็นเครื่องเก็บบันทึกวัฒนธรรม ต่างก็มีอิทธิพลต่อการสร้างรั้งและ การสื่อสาร อันเป็น “ปฏิภาณ” ต่อกัน นักภาษาจึงควรศึกษาภาษาในเชิง “สาขาวิชาการ” อันจะเป็นผลต่อการสร้างโลกที่กว้างไกลและลึกซึ้ง

ลัศกในภาคใต้ประกอบด้วยชนหลายเชื้อชาติ หลายศาสนา มีลักษณะเป็นพหุวัฒนธรรม การท่องเที่ยว การย้ายถิ่นของคนต่างภูมิภาค ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายทางวัฒนธรรมตามมา การไหลบ่าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นทุกภูมิภาค จากงานวิจัยค้นคว้าหลาย ๆ ชิ้น ชี้ให้เห็นว่า ภาษาไทยถิ่นใต้มีได้ถูกกำหนดโดยขอบเขตทางรัฐศาสตร์ หรือภูมิศาสตร์แต่อย่างใด ภาษาไทยถิ่นใต้ ณ อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตลอดจนในจังหวัดชุมพร ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านของภาคใต้เริ่มถูกรุกรานทางวัฒนธรรม ถ้อยคำ สำเนียง วงศพ์ของภาษาถิ่นใต้เริ่มเปลี่ยนไป ซึ่งนักภาษาอาจมองว่า นั่นคือ ธรรมชาติ คือความเปลี่ยนแปลง คือความสูญเสีย คือการผสานทางวัฒนธรรม ก็แล้วแต่บุคคล เมื่อปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมเป็นเช่นดังกล่าว การศึกษาภาษาในบริบททางวัฒนธรรมก็ควรกระทำอย่างยิ่ง ซึ่งอาจช่วย釐清ไว้ ช่วยสร้างความเข้าใจอันดีของกลุ่มชน หลายคำ หลายล้านวน เช่น มีคนต่างภาคถามว่า “พาลิงใบใหญ่” คนใต้ตอบว่า “พาไบรักษษา (ดูแล, เลี้ยงดู)” เขาถามต่อว่า “ลิงเจ็บตรงไหน (จึงต้องนำไปเยียวยา)” หรือคนต่างภาคถามว่า “มีสามีหรือยัง” คนใต้ตอบว่า “ยัง (มีแล้ว)” คนต่างภาคเข้าใจว่าซึ่งไม่มี หรือคนต่างภาคถามว่า “ลุงมากับใคร” คนใต้อาจตอบว่า “มาแต่สวน (มาคนเดียว)” คนต่างภาคอาจพูดต่อว่า

“ไม่ได้ถกม่วง มาจากที่ใด” เป็นต้น การเรียนรู้และเข้าใจบริบททางวัฒนธรรมจะช่วยให้การสื่อภาษาเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น

“ภาษาไทยถิ่นใต้ในบริบททางวัฒนธรรม” จึงเป็นเรื่องที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษาวิเคราะห์ ท้าทายต่อการตีความทางการเมือง จริยธรรม สังคมวิทยา ประวัติศาสตร์ฯลฯ เป็นอย่างยิ่ง อาจเปรียบได้ว่า “ภาษาถิ่น” ก็คือ “ยาดា” ดังนั้นการที่จะเข้าใจเรื่องราวของสังคมให้ชัดลึกจึงมิอาจปฏิเสธเรื่องนี้ได้เลย การศึกษาภาษาและวัฒนธรรมจึงเป็น “พันธกิจ” ของนักวิชาการทางภาษาทุกคน การจะคาดหวังนโยบายภาษา (Language Policy) และการวางแผนภาษา (Language planning) จาก “รัฐ” เพื่อการวิจัยทางภาษาคงเป็นไปได้ยากยิ่ง เรื่องดังกล่าว จึงท้าทายต่อ “สำนัก” และ “วิญญาณ” ของนักภาษาอย่างแท้จริง

หนังสืออ้างอิง

ฉันทัส ทองช่วย. ภาษาและอักษรถิ่น (เน้นภาคใต้). กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2535.

ภิญโญ จิตตธรรม. คดิชาวบ้านอันดับ 1 เพลงชาวบ้าน. สงขลา : วิทยาลัยครุสขลา, 2516.

ศรีนคินทร์วิโรจน์, มหาวิทยาลัย. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ กรุงเทพฯ : ออมรินการพิมพ์, 2529.

สีบพงศ์ ธรรมชาติ. วรรณกรรมเฉพาะท้องถิ่น. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2540.

สุธิงค์ พงศ์เพบลย์. คดิชาวบ้านปักษ์ใต้. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2516.